

Модель досягнення політичного успіху

Досліджено проблему побудови моделі на основі встановлення та вивчення взаємозв'язків елементів її структури. Модель представлена у вигляді структури трьох взаємопов'язаних елементів: досягнення позиції в політичному просторі, реалізація запланованих стратегій, суспільне оцінювання. Ефективне втілення в життя моделі базується на підтримці сутнісного взаємозв'язку між елементами його тріадної структури та наявності чітко визначеної стратегії дій.

Для всіх суб'єктів політичних практик політичний успіх виступає закономірним результатом системно-раціональної діяльності, який визначає остаточну позицію суб'єкта в політичному просторі на основі підсумкової суспільної оцінки всіх досягнень і поразок. На думку П. Бурд'є, успішність позиціювання в політичному просторі вимірюється впливом політичного актора на процеси розробки та втілення стратегій розподілу всього соціального поля, а також можливості використання засобів та інститутів влади [6,440]. Виходячи з цього, досягнення політичного успіху у вузькому значенні можна розглядати як процес досягнення, реалізації та утримання влади. Однак, успішність буде залежати не лише від зовнішніх та внутрішніх факторів, що сприятимуть досягненню певної позиції та втіленню намічених принципів структурування всього соціального простору. Одним з найважливіших факторів, в даному випадку, буде виступати суспільне оцінювання всіх досягнень та поразок, крізь призму значимості їх для функціонування єдиного соціального організму.

Дане трактування вказує на те, що сутність політичного успіху визначається взаємодією трьох елементів: політична діяльність, позиція в політичному просторі та громадське оцінювання. Це дає можливість представити його у вигляді моделі, що характеризується взаємозв'язком трьох елементів. Недостатність наукових розробок стосовно стратегій досягнення політичного успіху, що обумовлена його суперечливістю та неоднозначністю спонукає до теоретичної побудови і обґрунтування моделі, яка б відображала основні етапи досягнення та взаємозв'язки елементів політичного успіху. Тому основна мета даної статті полягає в дослідженні моделі досягнення політичного успіху на основі встановлення та вивчення взаємозв'язків елементів його структури, що дасть можливість визначити алгоритм досягнення політичного успіху в межах поля політики.

Отже, модель досягнення політичного успіху буде представляти собою тріадну структуру. Вона складатиметься з трьох взаємопов'язаних елементів, при чому перший із них — досягнення позиції, незалежно від значення її просторового виміру, буде знаходитися на полярному полюсі від другого — реалізації запланованих стратегій. Полярність цих елементів в структурі пояснюється тим фактом, що політичні актори в силу об'єктивних чи суб'єктивних причин можуть бути не готовими перейти до якісно-нового рівня політичних практик, основу яких складає відповідальність.

Нездатність утримувати зв'язок між цими елементами вказує на заміну понять. В даному випадку для політичного актора успіх буде заключатися в здобутті позиції та пов'язаних з нею благ виходячи із їх значення для нього самого та підтримуючих його груп інтересів. Така ситуація не передбачає наявності взаємозв'язку між третім елементом структури — суспільним оцінюванням, яке й визначає підсумкову міру успішності на основі схвалення/несхвалення політичних проектів та усвідомлення їх наслідків для гармонійного розвитку держави і суспільства.

Суспільство виступає своєрідним центром у структурі елементів політичного успіху. Це пояснюється тим, що воно у визначений час не тільки оцінює результати політичної діяльності, але й надає можливість політичним суб'єктам займати ті чи інші позиції в рамках простору. Визнання всіма політичними суб'єктами авторитету суспільних оцінок, здатність сприймати та відповідати на виклики суспільства — це ті умови, які уможливають існування політичного успіху як своєрідного критерію оцінювання політичних практик в межах певного соціального простору. Відсутність даних умов веде до втрати центру, навколо якого взаємодіють елементи структури політичного успіху, який втрачає своє первинне оцінне значення, перетворюючись на здобуття влади заради задоволення суто власних потреб.

Початковий етап реалізації моделі досягнення політичного успіху полягає у здобутті позиції в рамках політичного поля. В даному процесі можна окреслити наступні етапи: 1) вибір ідеологічно-сприйнятного сегменту поля та бажаної позиції в його структурі; 2) визначення ієрархії зовнішніх та внутрішніх факторів впливу; 3) врахування політичних настроїв та поведінки громадян. Вибір позиції — це визначення позиціювання політичних агентів критеріїв дивергенції біля крайніх точок чи конвергенції поблизу центра, або на проміжних позиціях. На даному етапі політичні суб'єкти (партії, представники елітних груп, які володіють лідерським статусом і т.д.) мають зосередити основну увагу на генеруванні існуючого досвіду політичної боротьби з врахуванням нових тенденцій, здатності, у випадку необхідності, змінити внутрішню структуру, вмінні маневрувати в ході виникнення тих чи інших ситуацій. Це сприятиме укріпленню існуючих позицій та забезпечить конкурентоспроможність.

Доцільність тієї чи іншої позиції визначається двома характеристиками: стратегічною компетентністю та ємністю. Перша з них проявляється у здатності визначити пріоритетність тих чи інших стратегій відносно їх втілення в чітко визначених часових рамках. Ємність вказує на можливості охоплення інтересів різних верств суспільства. На вибір позиції можуть впливати спосіб виробництва політичної думки і соціальні траєкторії, які здійснюють соціальні групи. Вивчення соціальної траєкторія різних суспільних груп передбачає постійне врахування еволюційної зміни їх політичних переконань стосовно значимості тієї чи іншої позиції в процесі суспільно-політичного розвитку. Так при зміні політичного режиму відбуваються процеси змін як на рівні відповідних елітних груп, так і в суспільній свідомості відносно доцільності перебування політичного суб'єкта на певній позиції та у відповідному сегменті поля [6,441-444].

Досить важливим етапом в процесі досягнення успіху є визначення впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. Враховуючи специфіку політичного простору України, до одного з головних зовнішніх факторів слід віднести фактор територіально-етнічної ментальності. Даний фактор набув найбільшої актуалізації під час подій 2004-2005 років та був досить впливовим на парламентських виборах 2006 року. На думку Л. Бевзенко, в ситуаціях нестабільності, коли кризові явища проявляються як на рівні системи, так і на рівні окремої людини, відбувається переорієнтація суспільної свідомості з раціональної логіки на міфологічне сприйняття навколишнього середовища. Потенційно вірогідних міфологічних утворень, які можуть функціонувати в соціальному просторі країни значна кількість, але в той чи інший період перевага надається лише одному [2,169].

В даному випадку політична нестабільність активізувала етно-регіональний фактор [9;11]. Регіон розуміється не як адміністративно-територіальна одиниця, а як окрема спільнота. В даному контексті — це протистояння Сходу та Заходу України, що включало в себе пошук переваг одного регіону над іншим не з точки зору раціоналізму, а в руслі міфологічних ідеологем. Політичні події того періоду регіональну конфронтацію закріпили у вигляді двох міфів: перший з яких базувався на цінностях свободи, рівності, які культивувалися помаранчевою революцією, а другий — відображав цінності регіонального середовища. Відмінність двох міфів полягала в тому, що один був спрямований на солідаризацію всіх регіонів, а інший — закладав конфронтації в означених регіональних межах.

Оскільки дана тенденція протистояння в регіональному масштабі латентно існує в даному соціальному середовищі, бо зберігається в глибинах історичної пам'яті та колективного несвідомого, то використання соціальних технологій здатне актуалізувати в тій чи іншій мірі існуючу проблему. Це має спонукати політичних суб'єктів, яким для вдалого позиціонування необхідна відносна цілісність політичного поля, загострювати увагу на існуючих

спільностях регіонів. При цьому не слід невілювати існуючі ідентичності суспільної свідомості, бо вони мають культивуватися в межах одного цілого як єдності різноманітного. Основою такої міфологеми може стати ідея спільної могутньої держави, що стверджується через єдність по відношенню до зовнішнього світу [2, 169-173].

Крім того слід виділити такі фактори політичного успіху: економічні, політичні, особистісні, маніпулятивні [7]. В їхній структурі існує внутрішня та зовнішня градація, ступінь прояву якої визначається політичною ситуацією та просторово-часовим видом позиціювання. Враховуючи результати останніх парламентських виборів, які закріпили відповідну структуру позицій, слід зазначити, що виділені фактори політичного успіху не зазнали значних змін. Серед нюансів слід виділити зміну сфери використання маніпуляційних факторів, які стали базуватися на посиленні регіональних відмінностей та зростання ролі політичних факторів, таких як особиста харизма політичних лідерів, стійкість у дотриманні обраної політичної позиції. Зміни, що відбулися в суспільній свідомості стосовно деяких цінностей суспільно-політичного розвитку, сприяли відносному зменшенню впливу адміністративного фактора, але не сприяли його вилученню з ієрархії факторів політичного успіху. Можна стверджувати, що актуалізація тих чи інших факторів політичного успіху залежить від обраного просторового (локального чи національного) рівня позиціювання, політичної ситуації та обставин в яких діє політичний суб'єкт.

Третім етапом у здобутті позиції в рамках політичного поля є врахування політичних настроїв та поведінки громадян. На думку Ф. Грінстейна, на політичну активність населення впливають такі мотиви: 1) ідеологічна орієнтація; 2) партійна приналежність; 3) політична платформа суб'єкта стосовно актуальних соціально-політичних питань; 4) симпатії до особистостей лідерів; 5) поєднання вище згаданих мотивів [8, 157]. Кожен із згаданих мотивів в тій чи іншій мірі впливає на електоральну поведінку населення, а для певної його частини має вирішальне значення. Хоча їх вплив не можна назвати стійким, оскільки в кожному соціальному просторі існує своя соціально-політична стратифікація, певні регіональні відмінності, що накладають свій відбиток на актуалізацію того чи іншого мотиву. Водночас, не слід забувати, що в даній сфері політичної поведінки існують доволі стійкі зв'язки, тому ігнорування будь-якого мотиву неприпустиме. Таким чином, вироблення успішної стратегії досягнення позиції в політичному просторі має базуватися не тільки на врахуванні основних теоретичних засад даного процесу, а й здатності практично застосувати найбільш відповідні тій чи іншій політичній ситуації прийоми досягнення мети.

Модель досягнення політичного успіху передбачає перехід від здобуття позиції в політичному просторі до результативного втілення запланованих стратегій суспільно-політичного розвитку. Етап

реалізації владних повноважень може бути представлений у вигляді двох протилежних за змістом стратегій. Суть відмінностей полягатиме у способах розуміння та втілення змісту необхідних перетворень, що в свою чергу визначатимуть позитивний чи негативний баланс функціонування соціальної системи.

Реалізація тієї чи іншої стратегії асоціюється в суспільній свідомості з особистістю індивідуального політичного суб'єкта, а його діяльність чи бездіяльність є вирішальною причиною успіху-неуспіху економічних та соціально-політичних процесів. В залежності від того, представники яких елітних груп підтримують політика, визначається напрям розвитку соціальної системи в цілому. На думку Л. Васильєвої, функції лідера, який «...здатен в сфері політичного встановити або ефективно використати механізми політичної влади, що сприятимуть прогресивному еволюційному розвитку соціуму може виконувати тільки представник еліти. Якщо в якості політичного лідера фігурує представник ерзац-еліти, який завжди переслідує тільки свої власні інтереси, це робить встановлення і функціонування ефективних механізмів політичної влади в термінах теорії ймовірності неможливою подією» [4,80].

Політичний суб'єкт, який претендує на роль реального політичного лідера, в своїй діяльності має враховувати такі основоположні принципами ефективної дії механізму політичної влади: 1) основою суспільного розвитку є людина, свідомість та ідеали якої мають відповідати її внутрішнім цінностям, а не бути інтеріоризованими зовнішніми впливами; 2) політична відповідальність — це основний соціальний принцип взаємного існування та співробітництва; 3) соціокультурне середовище має сприймати імпульси владних інституцій та сприяти їх практичному втіленню.

На практиці це означає створення механізмів підвищення можливостей участі більшості членів суспільства в політичних процесах. Ефективність цих механізмів багато в чому залежатиме від здатності запровадити в сфері суспільної свідомості ідеології відкритого характеру, суть якої в актуалізації інформаційного обміну всередині суспільно-політичної системи. Вільний інформаційний обмін із зовнішньої сфери має здатність трансформуватися в індивідуальну свідомість, що сприяє підвищенню рівня політичної культури суспільства. Ці процеси сприяють виробленню в суспільній свідомості набору характеристик, які дозволяють оцінювати характер та зміст владних повноважень та створюють відповідні межі їх застосування. Цим самим лідер, як представник політичної еліти створює сприятливі умови для взаємовигідного співробітництва з суспільством, так як відбувається реформування всієї соціальної системи. Це означає, що владні відносини набувають якісно-нового змісту, оскільки передбачають певну ступінь відповідальності держави, політичної еліти перед особистістю, яка володіє всім набором прав та обов'язків [4,89-90].

На думку автора, діяльність політичних суб'єктів, направлена на зміну чи якісне оновлення функціонування соціальної системи,

що сприяє становленню чи поглибленню ролі громадянського суспільства в процесах суспільно-політичного розвитку, створює умови для існування в рамках політичного простору такого феномену як політичний успіх. Зберігання паритетності між позицією в політичному просторі та здатністю сприймати і враховувати виклики суспільства в процесі політичної діяльності є основою взаємозв'язку в тріадній структурі моделі політичного успіху. Як вже зазначалося, порушення взаємозв'язку робить існування даного феномену неможливим, оскільки втрачаються його сутнісні характеристики, найголовнішою з яких є політична відповідальність.

Будь-яка політична діяльність, направлена на реалізацію поставлених цілей, пов'язана з прийняттям політичних рішень. Процес прийняття рішень можна диференціювати з різних точок зору. Але найбільш узагальнено його можна представити у формі трьох основних етапів, що дозволяють послідовно знижувати невизначеність знань при виробленні цілей: підготовчий, етап постановки цілей та їх реалізації [10,498-504]. В той же час, складність прийняття політичних рішень полягає в необхідності враховувати фактори, що охоплюють всю сферу суспільно-політичного розвитку. Хоча, на думку О. Гаман-Голутвіної, практика показує, що домінуючі у владному середовищі переконання, цінності, смислові уявлення про межі допустимого в політиці, норми міжособистих відносин і цільові орієнтири є найбільш стійкими факторами прийняття політичних рішень [5,21].

Це загострює проблему використання відповідних, науково обґрунтованих метастратегій, як під час підготовки, так і в самому акті прийняття політичних рішень. Основу метастратегій складають три фактори, які визначають ефективність отриманого результату: 1) аналітичність, тобто раціональна обґрунтованість на основі аналізу всіх можливих шляхів вирішення існуючої проблеми; 2) оперативність, ступінь тривалості акту прийняття рішення; 3) стійкість, тобто послідовність в реалізації. Дані фактори можуть видозмінюватися в широкому діапазоні, тим самим створюючи ту чи іншу метастратегію. В даній класифікації метастратегії поділяються на дві великі категорії – радикальні та ліберальні. Перша категорія метастратегій є більш ефективною, оскільки спирається на раціональний підхід у прийнятті рішень.

Успішна реалізація поставлених цілей, які направлені на забезпечення стабільно-позитивної динаміки взаємного функціонування громадянського суспільства та держави залежить від вміння наблизитися в процесі прийняття рішень до використання радикально-сильної метастратегії, яка є ідеальною моделлю, тобто своєрідним орієнтиром реалізації поставленої мети, оскільки характеризується високою аналітичністю, оперативністю та послідовністю прийнятих рішень. Найбільш оптимальними метастратегіями, які можуть наблизити політичного суб'єкта до ідеальної моделі є радикально-активна та радикально-пасивна, застосування яких при врахуванні особливостей політичної ситуації сприяти-

ме прийняттю найбільш ефективних рішень, спрямованих на вирішення актуальних проблем соціальної системи в цілому [3,315-320].

На думку М. Томенка, в межах політичного простору України при прийнятті оптимальних рішень та відповідних державних стратегій, потрібно спиратися на фундаментальні знання про загальні закономірності суспільного розвитку, що базуються на світовому досвіді та українські історичні традиції. Крім цього, важливе значення мають: 1) визначення та розуміння загальнонаціональних інтересів суспільства; 2) особливості та специфіка конкретної етнокультурної, соціально-економічної чи політичної ситуації, в якій ухвалюється рішення [12,250].

Центральним елементом в модельній структурі політичного успіху є суспільство, яке своєю здатністю оцінювати реальний стан суспільно-політичного розвитку і визначає міру успіху-неуспіху діяльності політичних суб'єктів. Тому досить важливим для полтиків всіх рівнів є знання домінуючих в суспільстві тенденцій його розвитку, адже ця «соціетальна кон'юнктура» суспільного розвитку... об'єктивно сприяє або протистоїть державним перетворенням» [1,78]. На думку Е. Афоніна, починаючи з 2004 року в українському соціумі встановилася нова тенденція, що поєднує ліберальний та авторитарний напрями, які включають в себе відповідні психосоціальні характеристики. Вони відображають історичний характер змін поведінки людей, тобто є проявом національного характеру, що не тільки спрямовує особистість чи все суспільство на певні дії, а й забезпечує його цілісність в критичні моменти історії.

Події 2004-2005 років сприяли формуванню нової ідентичності українського суспільства. Цей процес ще перебуває в активній стадії творення, кінцевий результат якого визначить пріоритетні напрями розвитку соціуму в цілому. Діагностика психосоціальних властивостей показала зростання інтровертованості суспільства, тобто його здатності усвідомлювати особисті цінності та радикально змінювати оточуючий світ. Це стало ознакою подолання невизначеності та політичної апатії, яка домінувала у свідомості людей, позбавляючи їх права активної участі в соціально-політичних процесах.

Більш виразними стали такі риси як «раціональність» та «прагматичність», що характеризують здатність соціуму до організації, структурування, аналізу і досягнення поставленої мети. В рамках українського політичного простору посилення раціоналізму та прагматичності полягає у теоретично-практичному розгортанні певної ідеї, яка вимагає плановірності, послідовності в діях політичних еліт та підтримки суспільства. Зростання рівня «сенсорності» відповідає підвищенню рефлексивності, що обумовлює актуалізацію духовно-культурних тенденцій, що спонукають до активної творчості. Соціум стає готовим до сприйняття нововведень та забезпечення їх практичного втілення.

Показник «екстернальність-інтернальність» відображає особливості механізмів соціального контролю, тобто орієнтованість на

зовнішні (суспільні) чи внутрішні (індивідуальні) форми відповідальності, контролю чи самоконтролю. Політичний простір України, внаслідок своєї приналежності до країн пострадянського типу, набув дистресового архетипу «екстернальності». Даний архетип характеризується поширенням міфологем, прагненням перекласти відповідальність на інших та пошуком «ворогів», які винні в тих чи інших прорахунках. На даному етапі український соціум прагне наблизитися до показника інтернальності, суть якого в пошуку об'єктивних чинників тих чи інших подій, обумовлених історичною логікою функціонування суспільних процесів. Ефективність переходу залежить від втілення суспільних реформ і ретельного аналізу історичних помилок.

Слід зазначити, що дослідження 2006 року показали зворотню тенденцію стосовно формування психосоціальних властивостей суспільства, оскільки відбулося посилення ролі бінарних позицій. Це пояснюється реакцією соціуму на невикорданно високі очікування стосовно результатів діяльності влади. Така ситуація, в разі посилення конфронтації між групами політичних еліт, може привести до зворотньо-негативного напрямку суспільного розвитку, що послабить соціальну ідентичність суспільства та позбавить його права бути активним учасником суспільно-політичних перетворень [1,78-90] .

Отже, не зважаючи на перебування у стадії трансформації, українське суспільство характеризується наявністю якісно-нового рівня психосоціальних властивостей, які складають основу нової соціальної ідентичності, що поєднує в собі ліберальні та авторитарні тенденції. За даними наукових досліджень, даному соціуму стає властивим свідомий (раціональний) вибір, що виступає основою закріплення нового демократичного механізму політичної системи влади. Успіх суспільних реформ, які проводяться представниками політичних еліт залежить від усвідомлення провідної ролі суспільства у всіх суспільно-політичних процесах та врахування існуючих психосоціальних характеристик. Ця роль визначається правом соціуму оцінювати політичні практики суб'єктів на основі визначення рівня їх доцільності для позитивної динаміки функціонування всього соціального організму на перспективу. В той же час, набір заданих соціетальних характеристик є показником динаміки функціонування суспільства, що визначає його готовність, відповідно до сутнісного змісту заданих рис, усвідомлювати та втілювати в життя ініційовані політичною елітою зміни. Успішна реалізація політичних практик залежить від здатності політичних еліт діагностувати функціональний стан суспільства та його готовність підтримувати зміни.

Це спонукає політико-управлінську еліту до структурних змін у власному середовищі, адже її позиціонування в політичному полі на перспективу буде залежити від суспільного оцінювання, якому стають притаманні риси раціональності, прагматизму та похідних від них — інтернальності, сенсорності, інтровертованості. Хоча її

діяльність може спровокувати можливість зворотнього напрямку у формуванні соціетальних тенденцій, що нівелює існуючі здобутки в сфері суспільної свідомості. Успішними політичними особистостями можуть вважатися тільки ті, «... підтримкою і зусиллям яких відбувається найбільш важлива зміна — переворот в сфері мислення. Такі перевороти ведуть за собою і зміну матеріальної основи життя суспільства» [4,76].

Отож, ефективне втілення в життя моделі досягнення політичного успіху базується на підтримці сутнісного взаємозв'язку між елементами його тріадної структури та наявності чітко визначеної стратегії дій. Суть взаємозв'язку полягає у праві суспільства оцінювати політичні практики та визначати ступінь їх значимості для суспільства в цілому. При цьому не слід забувати про політичну відповідальність політиків в сфері вибору та реалізації поставлених цілей, що є основним соціальним принципом взаємного існування і співробітництва. Окреслена модель є своєрідним алгоритмом для подальших науково-практичних пошуків та розробок стратегій досягнення політичного успіху, оскільки зосереджує увагу на взаємозв'язку трьох елементів, які складають основу сутнісного змісту досліджуваного явища.

Література

1. *Афонін Е., Донченко О., Антоненко В.* Психокультура України: «помаранчевий перехід» // Соціальна психологія. — 2006. — № 4. — С. 77-93.
2. *Бевзенко Л.Д.* Регіон як явище соціальної самоорганізації // Практична філософія. — 2006. - № 2. — С. 166-173.
3. *Вавилов С.В.* Методология и метастратегии процесса принятия политических решений // Социально-гуманитарные знания. — 2005.-№ 6. — С. 311-320.
4. *Васильева Л.Н.* Синергетический подход в теории элит и его использование в политологии // Социально-гуманитарные знания. — 2005. — № 6. — С. 76-94.
5. *Гаман-Голутвина О.В.* О столкновении морального и нравственного начал в российской политике // Полис. — 2005. - № 3. — С. 163-171.
6. *Карасёв В. Ю.* Институализация политического поля / Мысль со скоростью политики.- Харьков: Майдан, 2002. — С. 435-457.
7. *Панина Н.* Структура факторов политического успеха как показатель политической направленности развития электоральной системы // Со-циология: теория, методы, маркетинг. — 2002. - № 4. — С. 39-62.
8. *Политическое консультирование* / Отв. ред. Е. Егорова-Гантман, И.Минтусов. — М.: Никколо-Медиа, 2002. — 471 с.
9. *Резник А.* Институциональные факторы стабильности слабоинтегрированного украинского общества // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2005. - № 1. — С. 155-167.
10. *Соловьёв А.И.* Политология: политическая теория, политическийетехнологии. — М.: Аспект Пресс, 2000. — 559 с.

11. Стегній О. Регіональний чинник розвитку політичної культури населення України // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2005.- № 3. - С. 94-122.

12. Томенко М.В. Самоозначення України: від історії до політики (державна стратегія сучасної України в контексті історичної традиції та світового досвіду). Монографія.- К.: «Заповіт», 1998. — 272 с.

Хоришко Л.С. Модель досягнення політичного успіха

Исследована проблема построения модели на основе определения и изучения взаимосвязей элементов его структуры. Модель представлена как триадная структура, которая состоит из взаимосвязанных элементов: достижение позиции в политическом пространстве; реализация определённых стратегий; общественное оценивание. Эффективность воплощения модели в жизнь базируется на поддержке существенной взаимосвязи между элементами ее триадной структуры и наличия четко определенной стратегии действий.

Khorishko L.S. The model of political success achievement

The author investigates the problem of model formation based on definition and studying of its structure elements interrelation. The model consists of three interrelated components: achievement of position in the political space; realization of planned strategies; civil estimation. Effective realization of the model is based on support of essential interrelation between the elements of its triad structure and determined strategy availability.